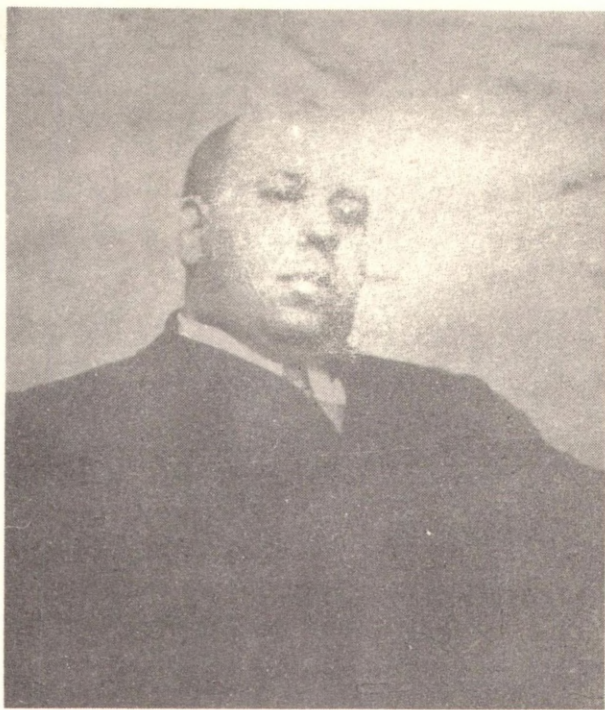

HELYTÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIAI FÜZETEK

DR. BUDAY DEZSŐ

A KATONA JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁR KIADVÁNYA

KECSKEMÉT

1969

"Eh hagyjatok,
"Hadd halljam az élet hangjait."
(Hungaricus: Orgonaszó)

Bibliográfia

D r. B u d a y D e z s ő

életéről, munkásságáról

KÖNYVEK - CIKKEK

A Katona József Megyei Könyvtár kiadványa

K e c s k e m é t

1 9 6 9

A gyűjtés és válogatás

J O Ó S F E R E N C

munkája

Felelős kiadó: Fenyvessiné Góhér Anna
Példányszám: 200

69-3510 Bács-Kiskun megyei Nyomda V. Rotaüzeme, Lajosmizse

ÉLETE ÉS MÁRTIRHALÁLA

BUDAY Dezső 1879. május 28-án született Pécsen. Ebben a nagy történelmi múltú, magas kulturájú városban tölti gyermekkorát. Innen indul kitűnő érettségi bizonyítvánnyal az életbe. Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdi, Kolozsvárott folytatja. 1901-ben államtudományi, 1902-ben jogtudományi doktor.

1901-től állásban van, a Baranya megyei ügyészségen gyakor-nok. Közben tovább képi magát. Nyelveket tanul és egyetemi magán-tanári vizsgára készül. A kolozsvári egyetemen habilitálják ma-gántanárrá 1906-ban. Nyelvtudását külföldi tanulmányutakon hasz-nosítja. 1904-ben Olaszországban, 1907-ben Németországban, Auszt-riában, Svájcban járt. 1908-ban Berlinben tett külön látogatást. Mindenütt a közigazgatási és szociális kérdéseket tanulmányozta.

1911-ben Baranya megyei árvaszéki Ülnök, de még ugyanebben az évben a budapesti járásbíróshoz nevezik ki jegyzőnek. Nem elégti ki az adminisztratív munkakör. Megpályázza a kecskeméti jogakadémia üresedésben levő jogtanári állását. 1912-ben helyet-tes jogakadémiai tanár. Egy év múlva rendes tanárrá választják.

Mintha érezte, hogy a sors kevés időt szabott ki számára. Négy évtizednél alig valamivel hosszabb élete lázas munkatempóban perog le. Intézetében a kereskedelmi és váltójog, valamint a pe-res és peren kívüli eljárás előadója. Emellett időt szakít arra is, hogy a munkásságnak szociális előadássorozatokot tartson. Ir a helyi és országos lapokba, dolgozik hazai és külföldi folyóira-tekba. Több önálló kötetet is megjelentet. A tudományos munkás-ságon kívül szépirodalmi tevékenysége is számottevő.

A Nyugat-tól kezdve igen sok korabeli periodikában találkozhatunk szellemes írásaival. Ime néhányának neve ezek közül: A Vármegye, Köztelek, Magyar Jogélet, Budapesti Szemle, Közgazdasági Szemle, Uránia, Természettudományi Közöny, De Weltmarkt /Berlin/, Pesti Hirlap, Magyar Figyelő, Huszadik Század, Pester Lloyd, Orient Lloyd, Über Land und Meer /Berlin/, Pesti Napló. Bűnügyi Szemle stb.

Mint áldozatos társadalmi munkást országos, sőt külföldi tisztségekre is megválasztották. A jogakadémia mint az egész intézetre dicsőséget hozó tényről említi ezeket évkönyveiben. Az 1916/17. évi évkönyv kiemeli, hogy "Buday Dezsőt a hágal Organisation pour une paix durable...nemzetközi béketanácsának tagjává választotta." A későbbi évkönyvek is bőven tartalmaznak róla ilyen közléseket. A Közgazdasági Társaságnak igazgató választmányi tagja, az Országos Népruházati Bizottságnak szociálpolitikai előadója, a Társadalomtudományi Társaságnak választmányi tagja stb.

Vagyonszerzésre nem törekedett. Míg legtöbb tanártársa saját családi házában lakott, ő mint lakásbérlet sűrűn változtatta lakását. Megállapításaink szerint 1912-től 1914-ig a Szabadság tér 1. sz. házában a II. em. 5. sz. lakásban volt az otthona. Ezután egy évre a Fráter u. (Uttörő u.) 5. sz. alá költözött. 1915 - 1917 között Gyenes tér (ma Marx tér) 8. sz. alatt bérelt lakást. Utolsó lakása Kisfaludy utca 24. sz. alatt volt. Irodalmi tiszteletdíjaiból szép jövedelme volt. Ebből egy kis szőlőbirtokot vásárolt, de ettől is megvált, mégpedig elveihez híven, például adó módon. A főügyész előtt kötött szerződéssel felesége hozzájárulásával az ingatlant Kecskemét város közönségére iratta át kommunista jellegű termelési szövetkezet létesítése céljából mindjárt a diktatura első napjaiban...

Teljes eszmei felkészültséggel érte meg a proletárdiktatúrát. A kecskeméti munkásság hivatott vezetőjét találta meg személyében. Az első napok átmeneti nehézségei között harmadmagával mint a direktórium vezető tagja veszi kezébe Kecskemét irányítását. A tanács április 7-1 megalakításáig eltelt napok alatt egész sereg szociális intézkedést valósít meg: az ipari tanulóknak ott-hont nyit, fürdési lehetőséget biztosít a munkásoknak, rendezti a piaci zür-zavart, szülőotthont nyit a proletár anyák számára, gondoskodik a kulturális élet megindításáról.

Nemes szándékait kortársai nem tudták egészében átérteni. A szocialista nevelésű munkásság öntudatosabb része lelkesedett érte, de ellenségei is akadtak. Névtelen levélben halállal fenyegették meg. Buday Dezső nyílt levélben válaszolt. Kijelentette, hogy a fenyegetések nem bírják meghátrálásra. Azzal fejezte be írását, hogy az az igaz ügy, amelyet szolgál, akkor is diadalmas-kodni fog, ha neki meg kellene halnia.

A tanácskormány felismerte képességeit és május elsejével a közoktatásügyi népbiztosság egyik főtitkárviselői állására hívta meg. Itt dolgozott a diktatúra végéig. Augusztus 10-étől a budapesti Egyetemi Klinika Belgyógyászati osztályán fekszik gyomor-, bél- és idegbántalmakkal, amint azt Muncz Károly a Tiszatáj 1968. decemberi számában közzétett klinikai orvosi bizonyítvány-másolatokkal igazolja. A kórházi kezelés után még 6-8 heti szanatóriumi kezelésre lett volna szüksége. Közben törvényszéki eljárás alá vonták és a törvényszéki orvos nem tartotta feltétlenül szükségesnek kórházi ápolását. Szeptember közepén más tanácsköztársasági funkcionáriusokkal együtt a kecskeméti ügyészség fogházába szállították.

Ezzel megkezdődött Buday kálvária-járása. Fizetése folyósítását már korábban megszüntették. Sem a minisztérium, sem a kecskeméti jogakadémia nem ismerte el fizetés szempontjából kebelébe tartozónak.

A fogház törtablekú, fűtetlen celláiban raboskodó kommunis-tagyanús foglyokkal néhány formális kihallgatástól eltekintve nem sokat törődtek. A román megszálló csapatok kiemelése után azonban november 19-éről 20-ára virradó éjszaka mintegy harmincfőnyi felfegyverzett terrorcsapat rohanta meg a fogházat. Az őrséget lefegyverezték. A cellákat felnyitották és az ott őrzött foglyokat minden emberiességből kivetkőzve bántalmazták. Azután összekötötték kezeiket és így dobálták fel őket az utcán várakozó parasztszekerekre. Az örjöngő terrorfiúk a foglyokkal az orgoványi erdőbe hajtottak és ott Buday Dezsőt 26 társával kegyetlen kínzások után legyilkolták.

Képviselőházi interpellációra tessék-lássék nyomozás folyt az ügyben, amelyben a mindent tagadó Héjjas Ivánt is kihallgatták. A vizsgálat végül is eredménytelenül végződött.

Buday Dezső ügyéből bürokratikus tragikomédiát csináltak. Az a jogakadémia, amely fizetés szempontjából nem tartotta kebelébe tartozónak, hirdetményben hívta fel ismeretlen helyen tartózkodó tanárát, hogy következmények terhe alatt foglalja el állását. Miután a halott nem jelentkezett, fegyelmet indítottak ellene. Annak befejezéséül távollétében állásvesztésre és a költségek megtérítésére ítélték.

A proletár utókor munkásságához méltón elégtételt szolgáltatott emlékének. Kecskemét egyik legszebb utcája, a Buday Dezső fasor viseli a nevét. Az Ujkollégium falán emléktábl. a város melletti szoborsétányon mellszobor őrzi emlékét.

DR. BUDAY DEZSŐ MUNKÁSSÁGA

K ü l ö n m e g j e l e n t
m u n k á i b ó l :

Le comitat hongrois ancien et moderne. Bruxelles, 1910. (Elő-
adás brüsszeli közigazgatási kongresszuson.)

Az egyke. Bp. 1909. 18 lap. (A XX. Század könyvtára 38. sz.)

Az egyke Baranya vármegyében. Tanulmány. Bp. 1909. Tatis József
ny., Pécs [8], 165 lap.

A házasság társadalmi védelme. Bp. 1902. 42 lap.

A házasságjog bölcselete. Tanulmány. Bp. 1901. Politzer Zsigmond
és Fia. 170 lap.

Nagyparaság honorációr osztályai. Bp. 1916. 24. lap. /Kiny. a
Budapesti Szemléből.)

Mi is az a köztársaság? Bp. 1919. Benkő bizomány. 16 lap.
(Hasznos könyvtár 1. sz.)

Hungaricus álnévvel jelent meg.

Das Recht der Liebe im vorehelichen Leben. Ein sozialetisches
Studium über die Frage der Verzinns. Berlin, 1904. Verl. der
Frauen-Rundschau. 90 lap. (Két kiadásban fogyott el.)

A szenvedő ember. Regény. Bp. 1916. Eggenberger kiad. Rényi
bizomány. 145 lap.

Hungaricus álnévvel jelent meg.

Szociális családjog. Előadás. Bp. 1918. Magyar Jogélet kiad.
16 lap. (A Magyar Jogélet Könyvtára 21. sz.)

A társadalmi ideál. Tanulmány. Bp. 1917. Eggenberger-féle
könyvkereskedés (Hoffmann Béla) bizománya, 223 lap.

A társadalmi ideál útjai. Bp. 1917. 56 lap.

A többtermelés és a birtokkategóriák. Bp. 1916. Szerző kiad.
Sziládi László ny. Kecskemét. 22 lap. (Klly. a Közgazdasági Szem-
le 1916. évi 6. számából.)

L a p o k b a n é s f o l y ó í r a t o k b a n
m e g j e l e n t í r á s a i :

Állami házasságközvetítés. = Magyar Figyelő. 1917. jun.

Asszonyok jövődjéje. = Magyar Alföld. 1918. december 21.

Dr. Buday Dezső jogtanár különvéleménye a jogi oktatás reform-
jára nézve a tanári kar javaslatával szemben. = A kecskeméti
Református Jogakadémia évkönyve 1914-1915-ről. 96-99. lap.

Egységes mérték, egységes pénz. = Világpiac. 1918. február 21.

Eine neue Art der Heiratsvermittlung: der Staat, als Heirats-
vermittler. = Über Land und Meer. Berlin, 1917. október.

Einerlei Mass, einerlei Geld. = Orient Lloyd. 1918. február
21.

Az emberiség táplálkozásának szociális vonatkozásai. = Termé-
szettudományi Közlöny. 1916. 48. köt. 11-12. sz. 375-379. lap.

Észrevételek a "Társadalmi ideál" c. könyvem bírálatára. =
XX. század. 1917. 18. évf. 36. köt. 3-4. sz. 275-276. lap.

A fajnemesítés problémái. = XX. Század. 1911. 12. évf. 7. sz.
29-34. lap.

A gazdasági fejlődés három utja. = Közgazdasági Szemle. 1916.
évi évf. 744-771. lap.

A gépfegyver szociológiája. = XX. Század. 1910. 11. évf.
96-98. lap.

Grieg és a zenei ferradalom. = XX. Század. 1907. 8. évf. 11.
sz. 985-987. lap.

A gyermek jogi helyzete a családban. = Gyermek. 1918. máj.

A háberú hatása a szellemi munkára. = Természettudományi Köz-
löny, 1917. szept.

A hadbavonult jogászok tanulmányideje. = Magyar Jogélet.
1917. apr.

A házasság előtti élet a mai társadalmi morál. = Bölcséleti
Folyóirat. 1903. évi évf. 457-479. lap.

Az igazi nagypéntek. = Magyar Alföld. 1919. április 18.

Javaslatok a házasság büntetőjogi védelmére. = Bünygyi Szemle.
1918. márc.

Jókai lelke. Irodalmi tanulmány. = Nyugat. 1925. 1. köt. 326-
343. lap.

A katholicizmus szociális eredményei Magyarországon. = Katho-
likus Szemle. 1903. 17. köt. 27-38. lap.

Kecskemét a világpiacon. = Kecskeméti Lapok. 1915. december
25. 5. lap.

Kísérlet a lelki jelenségek osztályozására. = Athenaeum. 1918.
évf. 216-218. lap.

Közélelmezési törvényre van szükség. = Magyar Közélelmezés
1918. február 20.

A legujabbkori házassági etikáról. = A Magyar Filozófiai Társaság
Közleményei. 1903. évf. 6. füz. 12-28. lap.

A magyarosság kulturpolitikája. = Magyar Figyelő. 1917. évf.
1. köt. 161-173. lap.

Megjegyzések Busoni intervallum elméletére. = Szimfónia. 1917.
június 1.

Mikor lesz proletárdiktatura? = Magyar Alföld. 1919. április
13.

Milyen lesz a jövő? = A Béke. A hazatérő katonák útmutatója.
Kecskemét, 1918. november 11. 2. lap.

A motívumok értékelése a szociológiában. = XX. Század. 1904.
évi évf. 10. köt. 111-121. lap.

Nemzetek zenitje és alkonya. Felolvasta a Katona József Kör
1916. febr. 11-i felolvasó ülésén. = Kecskeméti Lapok. 1916
febr. - márc. folytatásokban.

Orgonaszó, Költemény. = Nyugat, 1916. 1. köt. 751-754.
Hungaricus álnévvel jelent meg.

Az osztályharcok energetikája. = A Magyar Filozófiai Társaság
Közleményei. 1905. évf. 17. füz. 1-17. lap.

Staatliche Ehevermittlung in Ungarn. = Budapester Fremdenblatt.
1917. okt. 27.

A természettudományi felfogás határai az erkölcsstanban. = Böl-
csészeti Folyóirat. 1903. évf. 505-522. lap.

Tervezetvázlat a jogi oktatás referájához. = Jogtudományi Köz-
löny, 1901/02. évf. 15. lap.

A zsidókérdés Magyarországon. = XX. Század. 18. évf. 36. köt.
1-2. sz. 67-71. lap.

KÖZLEMÉNYEK DR. BUDAY DEZSŐRŐL

L e x i k o n o k b a n

k é z i k ö n y v e k b e n

Életrajzi adatok. = Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1919-1929. Bp. 1964. Kossuth K. 475. lap.

Életrajzi adatok és főbb munkái. = Magyar életrajzi lexikon. 1. köt. 274. lap.

Életrajzi adatok és munkássága. = Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1942. 4. köt. 190-192. hasáb.

A kecskeméti Ref. Jogakadémia évkönyveiben:

1912/13. 34. lap, h. tanári alkalmazása.

1913/14. 5. lap rendes tanárrá választása.

48. lap munkássága.

1915/16. 43-44. lap munkásságáról.

1916/17. 38-39. lap munkásságáról.

1917/18. 29-31. lap munkásságáról.

1918/19 és 1919/20 összevont évkönyv 2. lap h. igazgatói megbízása, 15. lap a diktatura alatti magatartásának reakciós bírálata,

ugyanazt tárgyalja még a 26. és 27., végül fegyelmi ügyét a 29. lap.

1920/21. 18. lapon állásának betöltésével foglalkozik, a 22-23. lap az ellene hozott fegyelmi ítéletet ismerteti.

T a n u l m á n y o k , c i k k e k

Bács-Kiskun megye fővárosában. = Kossuth-adó 1966. nov. 19.
(Gépiratos anyag a Sajtóarchivum 17485 lelt. 4478. old. sz.
alatt.)

Bedőczy László: A tudós forradalmár. = Petőfi Népe, 1968.
márc. 21.

Dr. Buday Dezső törvénytervezete. = Kecskeméti Polgár. 1919.
febr. 9. (Híradás arról, hogy Buday Dezső a Nemzetvédő Szövetség
megbízásából a nemzetvédelem, fajvédelem és szociális kérdések
rendezésére törvénytervezetet készített, amelyet a Szövetség a
népjóléti miniszter elé terjesztett.)

Joós Ferenc: Buday Dezső. = Tiszatáj. 1968. okt. 934-937. lap.

A jövő társadalmáról beszélt Buday Dezső. = Magyar Alföld. 1919.
ápr. 3. (Ismeretetés a nevelőmunkások szociális kurzusán tartott
előadásról.)

Kelen Jolán: Költő, tudós és forradalmár. = Kioltott fáklyák.
Bp. 1963. Tankönyvkiadó. 141-150. lap.

Muncz Károly: Kiegészítés Buday Dezső életrajzához. = Tiszatáj.
1968. dec. 1136. lap.

Negyvenkét évvel ezelőtt... (Emlékezés Buday Dezsőre.) = Népszava.
1966. nov. 20.

Orosz László: Buday Dezső. = Aranyhomok. Antológia. Kecskemét. 1962. a Szakszervezetek (Bács) megyei Tanácsának kiadványa. 12-15. lap.

Schöpflin Aladár: A szenvedő ember. Hungaricus könyve. = Nyugat. 1916. 2. köt. 286-287. lap.

A Tanácsköztársaság mártírja. = Népszabadság. 1966. nov. 20.

Uj emberek Kecskeméten. - Dr. Buday Dezső. - Dr. Csekey István. = Kecskeméti Nagy Képes Naptár. 1914. 271-272. lap.

Welther Dániel: "Mi az igazságért harcolunk...!" - Kecskemét 1919-ben. = Kiskunság. 1959. márc.-ápr. 3-8. lap.

Sok részlete szól Buday Dezső direktóriumi ténykedéséről és emberi magatartásáról.

A válogatás lezárva: 1968. december 14-én.

